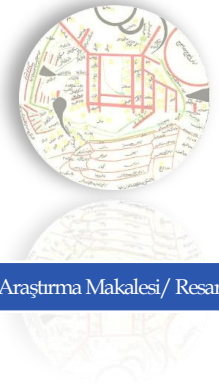

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
29. Sayı/Issue Aralık/December 2022
Samsun-Türkiye/ Turkey www.dedekorkutdergisi.com

Araştırma Makalesi/ Research Article

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut514>

Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi'ndeki Deyimler Üzerine

On Idioms in Recâî-zâde Ahmed Cevdet's Divanche

Öz

Kültürel belleğin taşıyıcısı konumunda olan deyimler, Türkçenin önemli dinamiklerindedir. Dili kullanma konusunda genellikle daha titiz davranan şairler, anlamı daha etkili kılabilmek için deyimlerden faydalanmışlardır. Toplumun birer ferdi olan Klasik Türk edebiyatı şairleri de aynı şekilde bu kalıp ifadeleri kullanarak sanatlı söyleyişlere yer vermişlerdir. Çoğu şairin, atasözü ve genellikle de deyim zikrettiği görülmüştür. Ancak bazı şairler vardır ki içinde bulunduğu şartlar veya benimsediği üslup dolayısıyla bu söyleyişlerden çok daha fazla istifade etmiştir. Klasik Türk edebiyatı şairleri de okuyucuya mesaj vermek, söze derinlik katmak veya az sözle çok şey anlatmak gibi sebeplerden dolayı deyimlere başvurmuşlardır. Hatta bazı şairler, deyim kullanımını üsluplarının bir parçası hâline getirmişlerdir. 19. yüzyıl şairlerinden Recâî-zâde Ahmed Cevdet de deyimlerden faydalanan bir isimdir. Recâî-zâde Ahmed Cevdet, İstanbul doğumlu bir şairdir. Doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Kendisi gibi babası da şair olan Ahmed Cevdet, genç yaşta vefat etmesine rağmen hayatına üç eser sığdırabilmiş biridir. Bu üç eserden biri de çalışmaya konu olan *Dîvânçe'* dir. Sade bir söyleyiş ve samimi bir üslubun hâkim olduğu *Dîvânçe'* de genellikle mahallîleşme üslubunun etkisi görülmüştür. Çok da hacimli olmayan bu eserde deyim kullanımının fazlalığı dikkat çekmektedir. Bundan hareketle çalışmada *Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi'* nde geçen deyimler incelenerek şairin bu konuda zengin bir kullanıma yer verdiği örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Deyimler, 19. yüzyıl, Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi.

Abstract

Idioms, which are the carriers of cultural memory, are one of the most important dynamics of Turkish. Poets, who are generally more meticulous about using language, have used idioms to make the meaning more effective. Classical Turkish literature poets, who are members of the society, have also included artistic expressions by using these patterns. It is observed that many poets cite proverbs and often idioms. However, there are some poets who used these expressions more because of the conditions they had or the style they adopted. In classical Turkish literature, poets have also used idioms for reasons such as giving a message to the reader, adding depth to the word, or saying a lot with fewer words. Some poets even made the use of idioms a part of their style. Recâî-zâde Ahmed Cevdet, one of the 19th century poets, was also a person who made use of idioms. Recâî-zâde Ahmed Cevdet was a poet born in İstanbul. There is no information about his date of birth. Ahmed Cevdet, whose father was a poet like him, died at a young age, but was able to complete three works in his life. One of these three works is *Divanche*, which is the subject of the study. In *Divanche*, which has a plain and sincere style, the influence of the localization style is generally seen. In this work, which is not very long, the use of idioms draws attention. From this point of view, the idioms in *Recâî-zâde Ahmed Cevdet's Divanche* will be examined, and the idiom use of the poet will be explained through the examples in the study.

Keywords: Idioms, 19th century, Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divanche.

Buket Gönül*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
Ordu Durugöl Gençlik Merkezi,
Ordu/Türkiye
Elmek: buketgonul15@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5860-7388

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 09.12.2022
Kabul Tarihi: 12.12.2022
E-yayın Tarihi: 30.12.2022

Atıf/Citation:

Gönül, B. (2022). Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi'ndeki Deyimler Üzerine. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (29), s.217-232.

Giriş

Toplumların yıllar boyu edindiği tecrübenin, kültürel unsurların yayılması ve nesiller arası aktarımın sağlanmasında önemli bir aracı niteliği gören dil; aynı zamanda insanların kültürel kimliklerini hatırlatmakla görevli bir değer aktarıcısıdır. Nesilleri aydınlık âtilere hazırlarken maziden haberdar eden kültür edinimleri, kendisini dil aracılığıyla ifade eder. İşte bu yüzden ki dilin sahip olduğu kelimeler hiçbir zaman tek başına düşünülüp değerlendirilemez. Saussure'nin de dediği gibi "Bir sözcüğün değeri, içinde yer aldığı cümledeki öteki sözcüklere göre oluşur." (Kıran ve Kıran, 2001: 126).

Deyimler, halkın dil zevkini, hayat felsefesini ve yaşayış tarzını yansıtan kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler, halkın dilinde duyulma sıklığı kadar edebî eserlere de dikkat çekici şekilde yansımıştır. Kültür bilinci ve aktarımında olduğu kadar dil öğrenimi ile öz kimlik gelişiminde bu kalıp ifadelerle başvurularak hem toplumsal değerlerimiz benimsetilmiş hem de dilin ne denli güzel ve verimli bir şekilde kullanıldığı gösterilmiştir. Ayrıca edebî eserler içerisindeki deyimler, okuyucuyu inandırmak, uyarmak, etkili ve canlı anlatım kazandırmak işlevi görmüştür.

Şair ve yazarlar toplumun birer ferdidir. Bu yüzden topluma dair izler taşıyan gelenek ve göreneklere şiirlerinde yer verecek, aynı zamanda kendilerinden kesitler ekleyecektir. Bu yüzden de edebiyat; kültür adına kaydedilen satırları güçlendirmek ve anlatımı zenginleştirmek için halkın ortak mirası olan deyimlere başvurur. Deyimler, atasözlerine nazaran daha sık kullanılmış (Aydemir, 2007: 39) olmakla birlikte edebî ürünlerimizde bazen hiçbir değişikliğe uğramadan, bazen de gramatikal değişikliklere uğrayarak söylenir. Hatta lügatlerde yer almayan deyimlere, divanlarda bulmak mümkündür (Kaya, 2011b: 57).

Deyimler, klasik Türk edebiyatında da zikredilmiştir. Tek bir kullanım farkı vardır ki deyimlerin keyfi olarak kelime ve gramer özelliklerinin değiştirilmeden kullanılması, divan şiirinde kural ve vezin zorunluluğu sebebiyle yer yer ihlale uğratılmıştır. İlk dönem şairlerinden Necatî Bey başta olmak üzere 19. yüzyıla değin çoğu divan şairi bu kalıp ifadelerden faydalanmıştır. Ahmed Paşa, Güvâhi, Figânî, Zâtî, Hayâlî, Taşlıcalı Yahya, Bâkî, Nevî, Azmî-zâde Hâletî, Nevî-zâde Atâi, Nefî, Nâbî, Sâbit, Nazîm, Nedîm, Münif, Koca Râgîb Paşa, Şeyh Gâlib, Sünbül-zâde Vehbi, Enderunlu Fâzıl, Enderunlu Vâsîf... gibi isimler, deyim ve kullanan divan şairlerindedir (Kaya, 2011a: 15). 19. yüzyıl şairlerinden Recâî-zâde Ahmed Cevdet de divânçesinde deyimlerden istifade eden bir isimdir. Recâî-zâde Ahmed Cevdet deyimleri, hem gerçek hem mecaz manasıyla kullanarak anlama derinlik ve etkileyicilik katabilmiştir.

Recâî-zâde Ahmed Cevdet Hakkında:

Hayatı ve Eserleri: Asıl adı Ahmed Cevdet'dir. Recâî-zâde Cevdet sanıyla tanınmaktadır. Dedesi reisülküttap Mehmed Recai Efendi; babası, şair Recâî-zâde İbrahim Münib Bey'dir. İyi bir tahsil gördüğü anlaşılan şair, Arapça ve Farsça bilmektedir. Bâb-ı Âlî Dâhiliye Kalemî'nde memur olarak çalışmaktayken İstanbul'da çıkan bir veba salgını sonucu 1247/1831 yılında genç yaşta vefat eder (Yekbaş, 2020). Üç eseri vardır:

1. Zînetü'l-Mecâlis: Seçme mısralardan oluşan bir eserdir. Mısralarda divan şiiri zevk unsurları hâkim olup nerede ise mısraların tamamı günlük hayatta hemen söylenebilecek kolaylık ve akıcılıktadır. Mısraların kimden alındığı mısra başında belirtilmiştir. Söyleyeni belli olmayan mısra sayısı da oldukça fazladır (Abdülkadiroğlu, 1994: 10). Eserde bir de şairin babası İbrahim Münib Bey'e ait mısra bulunmaktadır (Atalay, 2017: 8).

2- Nevâdirü'l-Âsâr fi Mütâla'ati'l-Eş'âr: Seçme beyitlerden meydana gelen bu eser, daha sonra matbu olarak da basılmıştır. Beyitler elif-ba tertibine göre sıralıdır. Derleyenin edebî zevki hakkında da bilgi veren eserde değişik yüzyıllarda yaşamış şairlerden örnek beyitler sunulmuştur (Abdülkadiroğlu ve Sarı, 1998: 11).

3. Dîvânçe: "Cevdet'in şiirlerinin yer aldığı *Dîvânçe-i Cevdet*, küçük bir *Dîvân* olup 1000 beyit civarındadır. Eserde bir münâcât, bir ramazaniyye, bir bahâriyye, manzum bir mektup, manzum bir tezkire ve çeşitli vesilelerle yazılmış kıt'alar bulunmaktadır." (Sarı, 2022). *Dîvânçe*'nin dört yazma nüshası vardır. Recâî-zâde Ahmed Cevdet, sade bir Türkçe kullanmış ve şiirlerini samimi bir şekilde ifade etmiştir (Yörür, 2021: 236-237).

Dîvânçe'nin genelinde mahallîleşme üslubunun özellikleri görülür. Mahallî yer adlarından, toplum hayatına ait unsurlardan, deyim ve atasözlerinden faydalanan şair, aynı zamanda mahallîleşme üslubunun önemli temsilcileri olan Hoca Neş'et (öl. 1807) ile Enderunlu Fâzıl'a (öl. 1810) tazminler yazmıştır. Mahallîleşmenin bir diğer temsilcisi Keçeci-zâde İzzet Molla'yla ise müşterek bir beyit kaleme almıştır. Tüm bunlar Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in mahallîleşmeden etkilenmiş olduğunu göstermektedir. Ayrıca şairin hikemî tarzla da beyitler sarf ettiğini belirtmek gerekir (Durkaya, 2022: 226-227). Bahsi geçen üsluplardan faydalanan bir şairin ise deyimlere yer vermesi kaçınılmazdır.

*Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi'ndeki Deyimler Üzerine*¹

Adı batmak: Adı anılmaz olmak ve bir daha sözü edilmemektir. Şair, artık adının hatırlanmadığını ve kendinden geriye sadece feryadının kaldığını ifade eder:

Batmışdı çokdan adımız kalmışdı salt feryâdımız

Alup felekden dâdımız düşmeden itdik ahz-ı sâr (K.3/33)²

Ağız/ağzını açmak: Konuşmaya başlamak, azarlamak. Ahmed Cevdet, epey zamandır şiir söylemek için ağzını açmadığını ancak daha sonra kendisine yazma hevesi gelerek inci saçan mısralar sarf ettiğini söyler:

Hâmûş idim haylî zamân eş'âra açmazdım dehân

Bir şevú geldi nâgehân oldum yine gevher-nisâr (K.3/38)

¹ Deyimlerin tespiti ve anlamları için Atasözü ve deyimler bahsi için E. Kemal Eyüboğlu'nun *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Ömer Asım Aksoy'un *Deyimler Sözlüğü* ve Türk Dil Kurumunun sözlüğünden faydalanılmıştır.

² İlgili deyim için örnekler Durkaya, H. (2022). *Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi* (İnceleme-Metin). Erzurum: Fenomen Yayınları künyeli kitaptan alınmıştır. K., kaside; G., gazel; Msm., musammat; T., tarih; M., mesnevi, Mf. müfret için kullanılan kısaltmalardır.

Ah etmek: “Ah” diye söylenmektir. Şair, ah ederse yani aşk acısıyla inleyecek olursa dünyanın hatta her şeyin yanacağını düşünür. Bunun için tek bir solukta ah etmesi yetecektir.

Âteş-i aşkınla bir âh eylesem dünyâ yanar

Yalınız dünyâ değil bir demde mâfihâ yanar (G.15/1)

Aklına gelmek: Bir şeyi hatırlamak, anımsamak anlamındadır. Ahmed Cevdet, mektup türünde yazdığı manzumesinde arkadaşına sitem ederek arkadaşının, birlikte eğlendikleri günleri bile hatırlamadığını anlatır:

Gelmez oldu o safâ yâda bile

Zevkler hâtır-ı nâ-şâda bile (M.1/9)

(Birinin) aklını çalmak: Bir kimsenin aşırı derecede ilgisini çekmektir. Ahmed Cevdet, sevgilinin yanağını görünce aklı çalınmıştır:

Aklımı aldı görünce ruh-ı dil-cû-yı şeref

Kara sevdâya düşürdü beni gîsû-yı şeref (G.33/1)

Aklını yağmaya vermek: Ne yaptığını bilemez hâle gelmek, şaşırtmaktır. Teşhis edilen rûzgâr ne yaptığını bilmeyen, perişan bir âşığa benzetilmiştir:

Düşdü cihân sahrâlara sünbül gibi sevdâlara

Aklın virüp yağmalara oldu perîşân rûzgâr (K.3/7)

Aklına yelken etmek: Düşüncesizce davranmak, aklına geleni hemen yapmaktır. Şair, rûzgâr eğer ruhsat verseydi bu delilikle aklına eseni yapacağını anlatmaktadır. Rûzgâr kelimesi hem yel, hem de zaman anlamlarına gelecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır:

Çokdan iderdim aklıma yelken cünûnla

Ruhsat vireydi çâk-ı girîbâna rûzgâr (G.14/3)

Ayak basmak: Bir yere varmak anlamına gelir. Ahmed Cevdet, arkadaşına yazdığı mektupta onun vefasızlığına dem vurarak rakip semte ayak bastığından söz eder:

Siz de vefâ câmesini kasdınız

Semt-i rakîbâna ayak basdınız (M.2/1)

Bahtı kara olmak: Talihsiz ve işi yolunda gitmeyenler için kullanılan bir tabirdir. Ahmed Cevdet'e kaderinde biçilen kıyafet, siyah renkli bir matem elbisesidir. Bundan dolayı da şair, her gün kara bahtına serzenişte bulunup ağlamaktadır:

Mâtem-libâs oldu bana reng-i şâm-ı gam

Her gün şutûm baht-ı siyâh eyler ağlarım (G.43/2)

Başı ağrımak: Sıkıntı içinde olmak, manasındadır. Başındaki dertlerin çokluğundan yakınan şair, bunun sebebinin talihsizliğine bağlar. Çünkü o, daha doğmadan başı ağrımış biridir:

Gam çoğaldı az iken dahı efendim başım
Toğmadan ağrımağa başladı çünkim başım
Bir zamân da n'ola bu hüzn-ile aksa başım²⁴⁹
Şâ'iriyetle kalenderlik idüp bende zuhûr
Birisi tab'a biri her işime virdi fütûr (Msm.5/11)

Başı göge ermek: Beklenmeyen bir mutluluğa ermek anlamındaki bu deyim, manzumede övgüsü yapılan memduha tabii olan herkesin mutluluğa eriştiğini ifade etmek için zikredilmiştir:

Hakk bu kim ehl olanı hep ilerü çekmekde
Ekseri bendesinin başı göge degmekde
Kadri var ma'rifetiñ şimdi yeri yüksekde
Şâhid-i nazma kesersem n'ola zerrîn kabâ
Çünkü tel ehlinin ıydiyyesidir bâd-ı hevâ (18.Msm./4)

Başına bela olmak: Sıkıntı vermek, musallat olmak manasındadır. Sevgilinin saçına duyulan özlem âşığın ömrünü ziyan etse de âşık, yine kurtulamamıştır. Çünkü zülfün hayali, ona musallat olmuştur:

Eyledi ömrüm hebâ âhir hevâ-yı zülf-i yâr
Başıma oldı belâ âhir hevâ-yı zülf-i yâr (G.17/1)

Başına taç etmek: Çok değer vermek, ilgi göstermek anlamındadır. Kendisini hüner ülkesinin padişahına benzeten şair, memduhunu başına taç ettiğini ve böylelikle de düşmanlarını kovduğunu açıklar:

Şeh-i mülk-i hünerim zatın idüp başıma tâc
Eyledim hasmımı ser-hadd-i cihândan ihrâc
Başladım almağa denklerle feleklerden bâc
Şâhid-i nazma kesersem n'ola zerrîn kabâ
Çünkü tel ehlinin ıydiyyesidir bâd-ı hevâ (Msm.4/3)

Belini bükme: Çaresizlik içinde kalan birisi için sarf edilir. Sevgilinin yay gibi kaşlarını gören âşığın beli bükülmüştür. Ama her şeyin bir vakti vardır ve zamanı gelince sevgilinin de beli bükülecektir. Beyitte yayın eğriliği ve beli bükük birinin görünümünü üzerinden ilişki kurulmuştur:

Bir âşıkın ki dilber-i kaşı kemânı var
Devrân büker benim gibi kaddin zamânı var (G.23/1)

Benzi sararıp solmak: Rengi solmak demektir. Şair, sözünün cevheriyle bilgiyi yayınca diğer şairler susmuş ve renkleri sararmıştır. Ahmed Cevdet, şairlik kudreti karşısında diğer şairlerin çaresiz kaldığını ifade ederek kendini övmüştür:

Cevher-i nutkum ile sevk-i ma'ârif üoldı
Habt olup düşmenimin benzi sarardı soldı

İşte şimdi kereminle işim altun oldu

Şâhid-i nazma kesersem n'ola zerrîn kabâ

Çünkü tel ehlinin ıydiyyesidir bâd-ı hevâ (Msm.4/21)

Bire bin katmak: Bir şeyi abartmak demektir. Manzum mektup türünde yazılan mesneviden alınan örnekte beyan kaleminin sözü abarttığı söylenir:

Kimi bana kimi size harf atup

Kilk-i beyân bir söze bin söz katup (M.2/12)

Boş yere: Gereksizce manasındadır. Ahmed Cevdet, aslında soruyu yönlendirenin de cevabını bildiği bir şeyi kendisine boş yere sormamasını ister:

Lüleci fâskını hiç sorma

Beni beyhûde efendim yorma (M.1/32)

Boy göstermek: Görünmek, anlamındadır. Baharın gelmesiyle yeşillik sahrayı süslemiş, yaseminler açmış ve nar ağaçları boy göstermeye başlamıştır:

Zeyn itdi sahrâyı çemen etrâfın aldı yâsemen

Boy gösterir her nârven şimdi sabâdır bi-karâr (K.3/4)

Çiğer kebab olmak: Çok büyük bir acıya uğramaktır. Talih, âşığın kendi kanını şarap diye yine ona sunarken meze için ise âşığın bağırnı kebab etmiştir. Kısacası felek, yine âşıktan yana değildir:

Çarh kendi kanımı şimdi şarâb eyler bana

Sûz-ı dilde nukl için bağırnı kebab eyler bana (G.5/1)

Çiğlik etmek: Ters veya yersiz bir davranışta bulunmaktır. Şöhrete sahip birinin, dostluğa sıcak bakmadığı ifade edilir. Beyitte "çilik" kelimesi, "pişmiş" sözcüğüyle tezatlık oluşturacak şekilde kullanılmıştır:

Ülfete çilik ider şöhreti pişmiş-zâde

İki yüz gösteriyor âyîne-i rû-yı şeref (G.33/7)

Çile çekmek: Büyük sıkıntı, eziyet çekmektir. Çile, aynı zamanda yayın kirisini ifade etmekte kullanılan bir sözcüktür. Aşağıdaki örnekte akla ilk gelen mana, yayın kirisidir. Ancak şair, kendisini dilek menziline nişan alamayan biri olarak tanımladığından ifadeyi, deyim anlamıyla ele almak da mümkündür:

Kaddim ham oldu yây gibi çille çekmeden

Ser-menzil-i murâda dahı dikmedim nişân (G.48/3)

Davet etmek: Çağırarak anlamındadır. Memduh, Osmanlıdaki usule uyarak ramazan ayında dostlarını bir bir davet etmiştir:

Hânedân tavrı yapup şimdi ta'âmınla senin

Başladı eylemege da'vet-i yârân ramazân (K.2/16)

Defterini dürmek: Beyitte işine son vermek manasında kullanılan bu deyim, gerçek anlamını da ihtiva edecek şekilde zikredilmiştir. Ayrılık, bir deftere benzetilmiştir. Şair, özlemini duyduğu kişiye kavuştuğuna göre artık bu defteri sonlandırmanın vakti gelmiştir:

Kimimiz defter-i hicrin dürerek 157

Kimimiz dâmenine yüz sürerek (M.1/52)

Denk getirmek: Uygun zamanı ve durumunu bulmaktır. Ramazan, gelişini bilerek bahara denk getirip lütfunu ilan eden birine teşhis edilmiştir. Bahar, tabiata; ramazan ise Müslüman ahaliye bolluk ve bereket getirmiştir:

Vaktini böyle bahâra düşürüp gelmekden

Niyyeti eylemedir lutfını i'lân ramazân (K.2/9)

Derdine deva bulmak: Bir sıkıntıyı çözmektir. Kasidede övgüsü yapılan memduh, ramazan dolayısıyla ziyafet verince açgözlülerin derdine derman olmuştur:

Hân-ı ihsân-ı firâvânın ile toú toyumuz 48

Oldı aç gözlilerin derdine dermân ramazân (K.2/15)

Dillere destan olmak: Herkes tarafından konuşulur olmaktır. Sevgilinin güzelliği ağızdan ağıza dolaşınca aşkın hikâyesi de Hamza-nâme gibi uzamıştır:

Aşkın da Hamza-nâmeye döndü hikâyesi

Hüsün olunca şöhreti dillerde dâstân (G.48/5)

Diyecek yok: Bir şeyin veya kimsenin eleştirilecek yanının olmamasıdır. Sermayesi olmadığı hâlde bir kişinin işe girişmesi, şairi şaşırtmış ve bu gidişat karşısında diyecek bir şeyi kalmamıştır:

Virdi sermâyesiz ol kâra revâc

Diyecek kalmadı bu istidrâc (M.1/35)

Dünyaya gelmek: Doğmak anlamındadır. Doğum dolayısıyla yazılan tarih kıtasında, oğlu dünyaya gelen babanın üzüntüleri yok olmuş; saadetin resmi çizilmiştir:

Gelüp dünyâya bir mahdûmı oldı dâfi-i âlâm

Kudûmı meymenet-mersûm imiş hakka safâ virdi (T.3/2)

Dünyayı başına dar etmek: Bir kimseyi sıkıntılı bir hâle sokmaktır. Eziyeti huy edinmiş sevgili, şairi kendine âşık ettikten sonra rakibi kendine sırdaş seçmiştir. Bu seçim, âdeta âşığa dünyayı dar etmiştir:

Beni ol-şûh-ı sitem-pîşe dil-efgâr itdi

Rukebâ zümresini mahrem-i esrâr itdi

Bu kederlerle cihânı başıma dar itdi

Âleme söylerem artık cânıma kâr itdi

Sabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum (Msm.2/3)

Dünyayı zindan etmek: Çaresiz kalmaktır. Klasik Türk edebiyatında sevgilinin saçları, karışık ve perişan bir şekilde hayal edilir. Şair, tıpkı bu saçlar gibi perişan bir hâlde olsa da dünya başına yıkılsa da kendisine sabretmeyi öğütler:

Hâlin çü zülf-i yâr perişân olursa da

Sabr it cihân başına zindân olursa da (G.58/1)

El etek (ayak) öpmek: Bir şeyi yaptırmak için yalvarmaktır. Ahmed Cevdet, el etek öperek arkadaşından affını dilemiştir:

Afvı niyâzıyla öpüp el etek

Gülsün ehîbbâ diyü çekdim emek (M.2/29)

Elden ele gezmek: Bir şeyin iyi özellikleri dolayısıyla çokça beğenilmesi ve ilgi görmesidir. Bir kadehe benzetilen gönül, zamane güzelleri tarafından birbirlerine sunulmuş, yani elden ele gezmıştır. Elden ele gezmek ifadesi, beyitte gerçek anlamını da içerecek şekilde söylenmiştir:

Birbirine arz ider meclisde hûbân-ı zamân

Gezmede elden ele peymâne kim gönlümdür ol (G.36/4)

Emek çekmek ve El etek çekmek: Emek çekmek, çalışarak yorulmak; el etek çekmek, artık bir şeyle uğraşmaz olmak anlamındadır. Dünya mülkü ve mevki için çabalayan Ahmed Cevdet, yokluğun sırrını keşfettikten sonra hepsinden kendini soyutlamıştır:

Düşüp tahsil-i mâl u câhına dehrin emek çekdim

Fenâsın derk idüp sonra topından el etek çekdim (43 Mf.)

Fırsat bulmak: Uygun zamanı yakalamaktır. Şairin uzun zamandır görmediği arkadaşı, fırsatını yakalayıp onları görmeye geldiğini nakleder:

Şimdi fırsat düşürüp geldim ben

Sakınup itmeyin ifşâ-yı sühan (M.1/57)

Gam çekmek: Kaygılanmak ve üzölmek manasındadır. Ramazanın gelişi sebebiyle yazılan kasidede şair, memduhuna seslenerek ondan gam çekmemesini; çünkü bu sene ramazanın ona merhamet edeceğini söyler:

Ey kerem-kâr-ı cihân çekme gam inşâ Allâh

Bu sene sana olur bâ'is -i gufrân ramazân (K.2/14)

Gelip çatmak: Bir şeyin vaktinin gelmesidir. Divan şairleri, ramazan veya bayram vesilesiyle kaleme aldıkları kasidelerine karşılık memduhundan ihsan isterler. Aynı şekilde Ahmed Cevdet'in de bayramın gelip çatıldığını hatırlatmasındaki maksat, memduhdan olan beklentisini duyurmak istemesidir:

İşte bayram da gelüp çatmada on gün kaldı

Ne zamân eyler aceb bizlere ihsân ramazân (K.2/20)

Gönül yarası: Kişiyi derin üzüntüde bırakan acıdır. Şair ve beraberindekiler, iki aydır arkadaşlarını görmediklerinden gönülleri yaralıdır:

İki aydır ki firâkın çekeriz

Cümlemiz zahm-ı dile zehr ekeriz (M.1/2)

Göz dikmek: Bir şeyi ele geçirmek üzere bakmaktır. Kâfir rakip, sevgilinin kırmızı şarapla dolu kadehine göz dikmiştir. Kırmızı şarapla kastedilen sevgilinin dudaklarıdır:

Câm-ı şarâb-ı la'line göz dikdi ol-mehin

Kâfir rakîb meclisi tekdîre başladı (G.71/7)

Gözden nihan olmak: Gözden kaybolmak, görünmez olmaktır. Seyyid İbrahim'in ölümüne yazılan tarih kıtasında varlık, bir gemiye; tersane ise dünyaya benzetilmiştir. Seyyid İbrahim'in vefatı, varlık gemisinin tersaneden ayrılarak gözden kaybolmasıyla ilişkilendirilmiştir:

Seyyid İbrâhîm Efendî'yi koyup kabre ecel

Fülk-i cismin eyledi tersânede gözden nihân (T.8/1)

Gözü yolda/yollarda kalmak: Birinin gelmesini merakla ve özlemlerle beklemektir. Âşık, sevgilinin gelmesini beklediğinden gözü yollarda kalmış ancak kavuşma gerçekleşmemiştir. Bundan dolayı âşık, ah ederek hayıflanmaktadır:

Gözlerim yolda kaldı gelmedin âh

Cân u dil bî-karârdır sensiz (G.31/4)

Gözünden düşmek: Bir şeyin ve kimsenin değerini kaybetmesidir. Sevgilinin gözünden düşen âşık, dikene dönmüş; yeri gül bahçesiye toprağa yaraşır olmuştur. Böylelikle sabrı ve çaresi olmayan bir derde yakalanmıştır:

Gevher-i eşk âaçup zîb-i ruh-ı yâr oldum

Şebnem-âsâ o güle ben var ise bâr oldum

Sonra düşdüm nazarından ne yamân hâr oldum

Meskenim gülşen iken hâke sezâ-vâr oldum

Sabrı güç çâresi güç derde giriftâr oldum (Msm.2/1)

Harf atmak: Söz atmak anlamındadır. Ahmed Cevdet, kalemini teşhis ederek kimi zaman kendisine kimi zaman da karşısındakine harf attığını söyler:

Kimi bana kimi size harf atup

Kilk-i beyân bir söze bin söz katup (K.2/12)

Hasret çekmek/kalmak: Özlem duymak manasına gelir. Gecesevası ve menekşe eğlenen bir insana teşhis edilerek herkesin, onlar gibi eğlenmeye hasret kaldığını ama zamanın buna elvermediği söylenir.

Gice safâ zevkin ider gündüz benefşe dem sürer

Âlem buna hasret çeker olmaz müsâid rûzgâr (K.3/10)

Hatır/gönül kırmak: Birine gereken saygıyı göstermemek manasındadır. Ahmed Cevdet, kaleminin haddini aştığı ve belki de hatır kırdığını ifade eder:

Hayf-kim hâme sadedden çıkdı

Tokınup belki de hâtır yıkdı (M.1/42)

Hayran etmek/bırakmak: Çok beğenilmek, hayranlık uyandırmaktır. Ramazaniyye türünde yazılan kasidede ramazanın gelişi, aniden olunca ramazan, herkesi kendine hayran bırakmıştır:

Bir geliş geldi ki birden bire şaşdık kaldık

Kendine itdi bizi vâlih ü hayrân ramazân (K.2/5)

Hayrete/hayretlere düşmek: Şaşırmak, şaşırp kalmaktır. Vali Ali Paşa, Halep'e çokça hizmet ederek iyi bir hâle getirse de arada fitne çıkaranların olması, insanları hayrete düşürmektedir. Uzaktan kırçıl bir renkte görünen Haleb'e kır, kırçıl manasına gelen şehba sıfatı eklenerek Halebü's-şehba denmiştir. Şehba, bir aynaya; ayna üstündeki tozlar ise isyancılara benzetilmiştir:

Çok hizmet itdi devlete koydı bir alâ sûrete

Düşdi görenler hayrete mir'ât-ı Şehbâ'da gubâr (K.3/22)

Hesap sormak: Bir konuda açıklama istemektir. Sevgilinin uğruna hazineler telef eden âşık, gönlünün hesap sorması hâlinde ne yapacağını bilemediğini açıklar. Hesap sormak, aynı zamanda gerçek anlamıyla beyitte yer alır. Hesabını yapamayan âşık, en sonunda tüm hazinesini harcamıştır:

Hazîneler telef itdik yolında cânânın

Sorar olursa gönül bir hesâb n'eylersin (G.49/2)

Hû çekmek: Ayinlerde sürekli olarak hu demektir. Âşık Hüseyin'in vefatı üzerine yazılan tarih kıtasında hattat zümresinden Âşık Hüseyin'in bu dünyada ney gibi hu çektiği ifade edilir:

Zümre-i hattâtdan Âşık Hüseyin-i bî-nevâ

Hû çekerdi ney gibi bu bezm-i fânîde müdâm (T.6/1)

İki büküm olmak: Yaşlılık veya hastalık nedeniyle belli bükülmektir. Sevgilinin boyu, düzgün endamı dolayısıyla selvi ağacına benzetilir. Düzgün endamlı sevgiliye meyl eden âşık, aşkına karşılık bulmayacağı için aşk hastası olacak ve iki büküm kalacaktır:

Kaddi ham oldı meyl idenin her sehî-kade

Bakmam o serv-i nâza hırâmân olursa da (G.58/5)

İçine ateş düşmek: Büyük bir acı ve üzüntüye maruz kalmaktır. Sevgili kendisine asilik ettiğinden beri içine bir ateş düştüğünü söyleyen şair, onu "dost, dost" diye arayarak çağrıda bulunur:

Cevdet o meh-veş bana olalı ser-keş bana

Düşdi bir âteş bana çağırırım dost dost (G.9/5)

İmdatına koşmak/yetişmek: Birinin zor anında ona yardım etmektir. Tevhit türünde yazılan ilk kasidede yerin ve göğün yaratıcısı, zengin ve fakirin hükümdarı Allah'tan yardım istenir:

Ey hâlik-i arz u semâ dermânde-em feryâd-res

Vey dâver-i şâh u gedâ dermânde-em feryâd-res (K.1/1)

Kana boyamak/bulamak: Kan revan içinde kalmaktır. Sevgilinin dudakları, kırmızı ve değerli bir taş olan lale benzetilir. Âşık, sevgilinin lal gibi dudaklarını görünce ağlamaktan gözleri kana boyanmıştır:

Gam-ı lalinle kızıl kana boyandı dîdem

Gel gel ey ruhları gül gör ki ne âl oldı bana (G.2/3)

Kara gün dostu: Zor zamanlarda arkadaşlığını daha çok artıran kimsedir. Şair, bahtını aydınlık görüp onu kara gün dostu sanmıştır ama sevgilinin saçının arzusu bunu da yok etmiştir:

Kara gün dostı sanurdum bahtımı rûşen görüp

Anı da itdi fenâ âhir hevâ-yı zülf-i yâr (G.17/3)

Karalar bağlamak/giymek: Yas tutmak anlamındadır. Dünyayı bir yas evine benzeten şair, burada ağlayan ve inleyen biri olacağını düşünür. Çünkü sevgilinin saçının arzusu, âşiğe karalar giydirmiştir. Sevgilinin saçı da siyahtır. Ahmed Cevdet'in siyah üzerinden beytini şekillendirdiği görülür:

Giryenâk ol be's-ile Cevdet bu mâtem-hânedede3

Kara giydirdi sana âhir hevâ-yı zülf-i yâr (G.17/5)

Karanlığa gömülmek: Büyük sıkıntı ve eziyet çekmektir. Ahmed Cevdet, kötü talihiyle karanlığa düşen birinin kıyamete değin böyle gamlı kalıp kalmayacağını sorar:

Kalır gider mi zulmet-i gamla kıyâmete

Baht-ı siyehle şâma düşenler benim gibi (G.68/3)

Kulak vermek: Merak edip dinlemek, demektir. Şair, gül bahçesinde bülbüle kulak vermemeyi öğütler. Çünkü duyulacak tek ses, bülbülün güle olan aşkı dolayısıyla ağlayıp inlemesidir:

Varma gülşende bülbülün yanına

Gûş idüp âh u zârı n'eylersin (G.46/2)

Kundak koymak: Yangın çıkarmak için bir yere tutuşmuş yağlı bez parçası bırakmak veya ara bozacak söz söylemek, demektir. Sevgili, zaten aşk ateşiyle yanan âşiğin eline ateş bırakmıştır. Şair, sevgilinin bu davranışını yangına kundak bırakmak deyimiyle açıklar. Beyit, deyim her iki anlamı üzerinden şerh edilebilir:

Ben yanarken âteş-i seyyâle sundı destime

Yangına kundak bıraktı ol mehim hâlâ yanar (G.15/3)

Meydan okumak: Korkmadığını açıkça bildirerek kavgaya çağırma. Bahariyye türünde yazılan kasidede, süsen çiçeği kılıcını alıp güle meydan okuyunca kış ordusu korkarak kaçmıştır:

Süsen alup tîğın ele meydân okur şimdi güle
Bu havfla âhir hele ceş-i şitî itdi firâr (K.3/3)

Müjde vermek: Sevinçli bir haber ulaştırma. Şair, duyduğu sevinçli haberle beraber âdeta o gün düğün yapmıştır:

Müjde virüp nakd-ı dili ben o gün
Sûr-ı peyâmın ile itdim düğün (M.2/4)

Nara atmak: Yüksek sesle uzun uzun bağırma. Aşk şarabının etkisiyle kendinden geçen âşık, "dost dost" diye nara atmıştır:

Mest-i mey-i aşk olup çağırırım dost dost
Nare-zen-i şevk olup çağırırım dost dost (G.9/1)

Nefsini köreltmek: Nefsin isteklerini yatıştırmaktır. Yokluk şarabından içen kişi, nefsin köreltmek için kuralları terk edebilir. Benliğini yok etmek isteyen böyle bir kişi, halk tarafından ayıplanmaktan çekinmez:

Mest olup câm-ı fenâdan eyleyüp terk-i rüsûm
Nefsini tahkîr için âlemde olmuşdı melâm (T.6/3)

Ocağını söndürmek: Birisinin evini barkını yok etmektir. Halep valisi Ali Paşa için yazılan kasidede, Ali Paşa'nın bütün fitne çıkarıcıların ocağını söndürdüğü aktarılır:

Fitne-kârânın ocağın söndürüp
Cümlesi mahv oldılar mülgâ gibi (K.14/4)

Püsküllü bela: Büyük sıkıntı ve zarar veren kimse veya şey için kullanılan tabirdir. Beyitte, fesin altından perçemi meydana çıkarmaya çalışan hava, başa püsküllü bela olmuştur. Fes, püsküllü bir tür başlıktır ve şair, bu yüzden "püsküllü bela" deyimini bilerek kullanmıştır. Ayrıca hava kelimesi arzu, istek manasına gelecek şekilde de sarf edildiğinden tevriye yapılmıştır. İnsanın arzularına uyması, kendisine sıkıntı getirecek, yani başa püsküllü bela olacaktır:

Zîr-i fesden çalışup perçemin izhâra hevâ
Oldı püskilli belâ başıma âvâre hevâ (G.6/1)

Rahmet okumak: Allah'ın bağışlaması için dua etmektir. Şair, İbrahim Efendi'nin vefatı dolayısıyla insanların merhuma rahmet okumasını ve mekânının cennet olsun, demesini umar. Zira İbrahim Efendi, övgüye layık bir gönül ehlidir:

Böyle ahlâk-ı hamîde sâhibi ehl-i dile
Çok mu rahmet-hân olup âlem dise cennet-mekân (T.8/6)

Sefa sürmek: Rahat, eğlenceli bir yaşam sürmektir. Talih yine âşığa gülmeyerek sevgilinin ayva tüylerini seyrine izin vermemiştir. Ayva tüyleri yeşil olarak hayal edildiğinden şair, bu yıl da bahara kavuşamadığını ifade eder:

Ol nev-hatın safâsını sürdürmedi felek
İtdi telef netîce bu yıl da bahârımı (G.69/2)

Sesini kesmek: Söylemeyi bırakmaktır. Şair, “Alçak ve yüksek sesin farkı nedir bilmem.” diyerek artık feryadı bırakmıştır. Şimdi ise sükûnetle kimsesizler kimesesi diye hitap ettiği Allah’tan yardım talep eder:

Efgândan kesdim sesi bilmem büleñd ile pesi
Ey kimsesizler kimesesi dermânde-em feryâd-res (K.1/4)

Son bulmak: Bitmek, tükenmektir. Şair, mektup türünde yazdığı manzumesinin artık sonlandığını söyleyerek eşe dosta selam söylemeye başlar:

Buldı artık burada nâme hitâm
Başladık yazmağa ahbâba selâm (M.1/63)

Söze başlamak: Konuşmaya başlamaktır. Şair, kendilerine hitaben konuşacak kişinin bin nazla söze başladığını söyler:

Bir zamân eyleyüp anda ârâm
İtdi bin nâz ile âğâz-ı kelâm (M.1/54)

Şaşkına çevirmek: Şaşırtmak anlamındadır. Şair ve arkadaşları, bir diğer arkadaşlarından haber alamadıklarından gamdan, şaşkına dönmüşlerdir:

Toplanup bir yere olduk hâmûş
Eyledi cümlemizi gam bî-hûş (M.1/16)

Şöhret bulmak/kazanmak: Ün sahibi olmak, üne kavuşmak demektir. Âşığın şöhret bulmasının sebebi, aşkı yüzünden rezil olmasıdır:

Kesb-i nâm eyledim aşkın ile rüsvây olarak
Hele izzet dahı zilletde imiş bilmez idim (G.42/2)

Talihi açılmak: Bir işin yolunda gitmeye başlamasıdır. Divan şairlerinin genellikle felekten yakındığı görülür. Ahmed Cevdet de böyle bir hâldeyken şansını yaver gider ve talihi açılır:

Rahm itdi devrân hâlime bakdı Haleb’de fâlime
Beş bin çıkup ikbâlime ondan açıldı baht-ı zâr (K.3/44)

Tersine dönmek: Beklediğinin aksinin gerçekleşmesidir. Sevgilinin talihi, nazardan tersine dönmüştür. O hâlde sevgili gibi şöhret sahibi olmak iyi değildir. Şair bu durumu “şöhret afettir” atasözüyle açıklamıştır:

Nazardan ol-mehin ber-geşte oldı devlet-i hüsnî
Hudâ hıfz eyleye dâ’im kemâl-i şöhret âfetdir (G.10/7)

Üstüne gitmek: Bir şeyi ısrarla sürdürmektir. Şair, dar bir günde olduğunu söylediği kişinin üstüne ısrarla gitmenin yanlış olduğunu düşünmektedir:

Bilürüm meşrebini nâfile giymez bervec
Böyle tar günde varup üstüne itmem ben lecc
Bir taraftan çıkacak masrafım elbet er gec
Şâhid-i nazma keserim n'ola zerrîn kabâ 199
Çünkü tel ehlinin ıydiyyesidir bâd-ı hevâ (Msm.4/3)

Yol aramak: Çare bulmaya çalışmaktır. Salık olan kişi, istediği yöne çıkacak bir yol arar. Kendini bir salık olarak gören şairin çıkar yolu ise aşk ve muhabbetir:

Savb-ı maksûda çıkar bir yol arar sâlık olan
Bana âsân tarîk-i aşk u muhabbet görinür (G.19/3)

(Birin veya bir şeyin) yüzü suyu hürmetine: "Birin veya bir şeyin hatırına binaen" manasına gelecek şekilde zikredilir. Şair, kasidenin dua bölümünde eğer bir kusur işlediyse memduhundan kendisini affetmesini diler:

Şu güne hürmet idüp saçmaladım afv eyle53
Ey olan her günü her sâati her ân ramazân (K.2/24)

Bunların dışında divançede geçen deyimler şöyledir: ah çekmek (T.1/2, M.1/7), ah vah etmek (M.1/13, Msm.7/4), akıl bırakmamak (G.56/2), ateş kesilmek (K.3/13), atıp tutmak (M.2/26), ayağına kapanmak (G.48/7), baş bağlamak (G.41/4), belini vermek (G.27/9), belini bükmek (K.3/43, G.33/2), bire bin katmak (M.2/12), boş çıkmak (Msm.4/5), boşuna kürek çekmek (Msm.5/2), canına kâr etmek/işlemek (Msm.2/3, Msm.9/4), canından bezmek (Msm.7), cehennem olmak (G.36/2, T.10/3), çaresiz kalmak (G.38/3), değer vermek (M.1/35), derdine derman olmak (K.2/15), dile düşmek (M.1/59), dillere destan olmak (G.48/5), dünya başına zindan olmak (G.58/1, G.58/8), dünya bir araya gelse (G.48/1), el çekmek (T.10/3, G.67, G.46/5), el etek öpmek (M.2/29), elde avuçta ne varsa (Msm.4/11), ele geçmek (M.1/59, K.3/12), ele geçirmek (K.3/2, G.60/2), eline düşmek (Msm.5/10), eteğine yüz sürmek (M.1/52), feryat etmek (K.1), firar etmek (K.3/3), gaflet perdesi (G.19/4), geçit vermek (G.52/6), gönül bağlamak (G.29/5), gönül evi (M.1/13), gönül vermek (G.55/1), gönlünü almak (G.27/1), göz doldurmak (Msm.8/4), göz ucuyla bakmak (T.2/8), gözden düşmek (G.27/6, G.29/1, Msm.2/1), gözü/gözleri açılmak (Msm.8/3), gözü çıkmak (G.33/8), gurbete düşmek (Msm.1/2, G.10/6), hacet yok (G.55/10), hak etmek (G.38/4), hâli harap olmak (Msm.9), harap etmek (Msm.1/3), hatır gönül yapmak (Msm.4/9), hatır kırmak (M.1/42, Msm.4/2, Msm.5/12), havada kalmak (M.2/21), hayal olmak (Msm.7/2), hayran etmek/bırakmak (K.2/5), heves etmek (Msm.5/2, Msm.4/2), huy edinmek (Msm.2/3), hülyaya dalmak (M.2/13), ibret olmak (K.3/1), içine dert olmak (K.2/21), idrak etmek (G.52/7), kan akıtmak (G.48/2), kana boyamak (Msm.1/5), kara sevda (G.33/1), kendine gelmek (M.1/17), kendini bilmek (M.1/45), kıyamete kalmak (G.68/3), kök salmak (K.4/15), kul olmak (Msm.8), kuru canı kalmak (G.24/4), laf atmak (M.2/12), merhem olmak (Msm.1/8), mesken tutmak (T.4/4), murada/muradına ermek (T.5/2, 5; K.3/46), nam salmak (K.4/16), nasibini almak

(Msm.5/5), nefes tüketmek (M.2/16), öç almak (K.3/33, G.29/13), ölümlü dünya (G.46/5), rezil rüsva olmak (G.42/2), set çekmek (K.1/2, K.4/16), sevdaya düşmek (G.33/1, G.38/5), sıkıntı vermek (Msm.5), şöhret salmak (T.7/3, 18 Mf.), talihi açılmak (K.3/44), tası tarağı toplamak (M.1/23), tek vücut olmak (G.42/5), telef etmek (G.49/2), ter dökmek (K.3/41), teşvik etmek (Msm.5/11), ümit kesmek (G.10/3, G.57/2), yok etmek (K.4/14), vakti geçmek (T.10/1), var yok (G.55/10), yangın yerine dönmek (Msm.3/5), yara açmak (G.48/1), yas tutmak (T.7/10, Msm.1/1, G.41/4), yaş dökmek (G.24/4), yola koyulmak (G.29/5), yük olmak (Msm.2/1), yüreğini dağlamak (Msm.1/1, G.9/2), yüz sürmek (M.1/52, G.36/2, Mf.8), zerre kadar (Msm.5/1), (bir yer) zindan olmak (K.2/19).

Sonuç

Deyimler, klasik Türk edebiyatı şairlerince de kullanılan kalıp ifadelerdendir. Her şairin bu kalıp ifadeleri sarf etme oranı değişkenlik gösterse de çoğunun bir şekilde deyimlerden yararlandığı söylenebilir. 19. yüzyıl şairlerinden Recâî-zâde Ahmed Cevdet de bu şairlerden biri olup hacimce az sayılabilecek divançesinde 186 farklı deyime yer vermiştir. Şairin deyim kullanma konusundaki meyli, mahallileşme üslubundan etkilenmesine bağlanabilir. Zira bu üslubun özelliklerinden biri, deyim ve atasözlerine daha çok yer verilmesidir. *Dîvânçe'* den alınan örneklere bakıldığında bazı deyimlerin sözlükteki hâliyle değil, ilgili deyimdeki kelime veya kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıkları zikredilmiştir. Böyle değişikliklerde deyim anlamı her zaman muhafaza edilmiştir. Bu tip kullanımlara tersine dönmek/ber-geşte olmak, kulak vermek/güş etmek, nefsini köreltmek/nefsini tahkir etmek, şöhret kazanmak/kesb-i nâm etmek, söze başlamak/âğâz-ı kelâm etmek, gözünden düşmek/nazarından düşmek deyimleri örnek olarak verilebilir. Şairin üslubunun bir parçası hâline gelen deyimler hem gerçek hem de mecaz anlamını kapsayacak şekilde kinayeli olarak da zikredilmiştir. Örneğin defterini dürmek, elden ele geçmek ve hesap sormak deyimleri gibi.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1994). *Recâîzâde Ahmed Cevdet Zînetü'l-Mecâlis (Meclislerin Süsü)*. Ankara: Türk Hava Kurumu Matbaası.
- Abdulkadiroğlu, A., & Sarı, M. (1998). *Recâîzâde Ahmed Cevdet Nevâdirü'l-Âsâr Fî Mütâla'ati'l-Eş'âr*. Ankara: Anıl Matbaası.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II-Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, M. (2017). *Berceste Mısralar Zînetü'l-Mecâlis*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Aydemir, Y. (2007). *Ravzî Dîvânı*. Ankara: Birleşik Kitabevi.
- Durkaya, H. (2022). *Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Eyüboğlu, E. K. (1973). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar- Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler Deyimler- (Tâbirler)*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Kaya, B. A. (2011a). Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6, s. 11-54.
- Kaya, H. (2011b). Emrî Divanı'nda Deyimler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6(6), s. 55- 130.
- Kıran, Z. ve Kıran, A.E. (2001). *Dilbilime Giriş*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divânçesi'ndeki Deyimler Üzerine

- Sarı, M. (2022). Dîvân (Cevdet). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. (Erişim. 16. 10. 2022), <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-cevdet>.
- Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. (Erişim. 01. 03. 2022), <https://sozluk.gov.tr>.
- Yekbaş, H. (2020). "Cevdet, Recâî-zâde Ahmed". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. (Erişim: 16. 10. 2022), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevdet-recaizade-ahmed>.
- Yörür, A. (2021). Recâî-zâde Ahmed Cevdet ve Divânçe'si. *TURAN-SAM*, 13(49), s. 234-237.